Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi
Third Sector Social Economic Review
54(3) 2019 1064-1077
doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.07.1152

Araştırma Makalesi

Teorik Bir Tartışma Olarak Feminizm ve Bürokrasi

Feminism and Bureaucracy as a Theoretical Discussion

Şenay ERAY
Dr, Öğretim Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölümü
seray@aku.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-5351-4203

Makale Gönderme Tarihi	Revizyon Tarihi	Kabul Tarihi
30.05.2019	2.6.2019	29.06.2019

Öz

Siyaset bilimi ve kamu yönetimi disiplinlerinde ele alınan en temel konulardan birisi "bürokrasi" olgusudur. Sosyal bilimler alanında açıklanmaya çalışılan olgular belirli paradigmalar içerisinde değerlendirilir. Bürokrasi olgusu da sosyal bilimler içinde farklı paradigmalar ekseninde incelenmiştir. Ancak bu kadar geniş alanda incelenen bürokrasi olgusunun feminist araştırmalar tarafından nasıl ele alındığı eksiklik taşıyan bir konudur. Bu nedenle, çalışma içerisinde 'feminist araştırmaların bürokrasi olgusunu nasıl ele aldığı' makalenin araştırma sorusu olarak saptanmış ve cevaplanması amaçlanmıştır. Teorik tartışma çalışması olan bu makalede, bürokrasi olgusunun farklı feminist araştırmalarda tarihsel ve teorik olarak nasıl ele alındığı ayrı ayı incelenmiş, karşılaştırılarak değerlendirme yapılmıştır.

***Anahtar Kelimeler**: Bürokrasi, Feminist Teoriler, Feminizm*

Abstract

One of the most fundamental case tackled within in the social science and public administration departments is the case of "bureaucracy". The cases tried to explain in social sciences are evaluated within the specific paradigms as well. The case of "bureaucracy" has been also widely investigated within the several varied paradigms in social science. However it is a missing topic of how the case of bureaucracy is evaluated and discussed by feminist researches. Therefore, 'how the feminist researches deal with the case of bureaucracy' is designated as a research question and it is intended to answer. In this essay, which is a theoretical discussion study, the question how the case of bureaucracy has been approached by varied feminist theories is investigated separately as a historical and theoretical manner and also it is carried out a general evaluation as comparing these theories.

***Keywords**: Bureaucracy, Feminist Theories, Feminism*

Önerilen Atıf /Suggested Citation
Eray, Ş. 2019, Teorik Bir Tartışma Olarak Feminizm ve Bürokrasi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(3), 1064-1077

Giriş

Sosyal bilimler alanında feminist teoriler ile farklı olguların incelenmesi son çeyrek asırda hız kazanmıştır. Feminist teoriler kadınların siyasal katılımı, istihdamı vs. gibi alanlara yoğun bir biçimde odaklanırken, bürokrasi konusunda benzer bir yoğunluğa son dönemlerde geçilmeye başlanmıştır. Feminist teoriler aracılığı ile bürokrasiye yönelik değerlendirmeler ancak yeni kurumsalcı yaklaşımlar içerisinde zenginlik kazanmıştır. Yeni kurumsalcı yaklaşımlar, kurumsalcı yaklaşımın ilgilendiği "kurum" olgusunu daha geniş bir alana taşımış ve enformel kurumları da "kurum" tanımı içerisine dahil etmiştir. Organizasyon, kanunlar vs. gibi formel kurumların yanı sıra; norm ve değer gibi enformel kurumları da "kurum" kavramı içerisine dahil edilmiştir. Bu bağlamda şekillenen feminist yeni kurumsalcılık "ataerkil" norm ve değerleri enformel kurum olarak görüp politika, devlet ve hukuk analizlerini yürütmeye başlamışlardır. Toplumun üretim biçimleri, teknolojik düzeyi, demografik ve ekolojik koşulları ve de kültürel değerleri o toplumdaki örgütsel yapıların oluşumunda etkindir (Kongar, 2003: 97-98). Bürokratik örgütlerin yaygınlaşması her ne kadar toplumsal yapının çağdaşlaşması ile eş zamanlı olarak gerçekleşse de toplumsal yapıdaki süreklilikleri, niteliğinde barındırmaktadır. Bu noktada feminist yeni kurumsalcılık toplumsal yapıdaki geleneksel ataerkil normların sürekliliğinin örgütsel yapıda da varlık bulduğunu belirtmektedir. Bürokrasi konusunda temel çalışmaları gerçekleştiren Weber (2013: 75-83) de bu konuyla ilişkin bir biçimde 'geleneksel otorite' tipinin en ilkel türleri olarak 'gerontokrasi' ve 'ataerkillik'i belirtir. Weber'e göre her ikisinin de belirleyici özelliği, güç sahibi kişinin bu sahipliğinin 'geleneksel' bir hakka dayanıyor olmasıdır. Öyle ki güç sahibi olanın grup üyeleri üzerindeki 'otoritesi' yasalar ve sözleşmelerden değil, gelenekten kaynaklanmaktadır (Weber, 2013: 75-76).

Feminist teoriler çerçevesinden bu ilişki, bürokrasinin toplumsal yapı içindeki toplumsal cinsiyet rollerini kimliğinde taşıdığı ve eril değerlerin hakim olduğu bürokratik bir yapı oluşturduğu biçiminde okunmaktadır (Ferguson 1984; Kanter 1977; Morgan 1996; Woodward 1996). Feminist yaklaşım ile bürokrasi analizi yapan düşünürlere göre, kadınlar rasyonellik ve etkinlik değerleri ile özdeşleştirilen eril kültür tarafından önemsizleştirilmiş ve organizasyon yapılandırılmasının dışında tutulmuştur. 'Bürokratik ataerkillik' olarak kavramsallaştırılan bu örgütsel yapı içinde erkek yöneticilerin ve sayısı göreceli olarak çok düşük olan kadın yöneticilerinin rasyonel, objektif, yansız, etkin ve kurallara yakından bağımlı olmaları beklenmektedir. Bürokratik ataerkillik ekseninde kadınlar bu kültüre aykırı olan kişiler, biçiminde tanımlanmaktadır. Buna göre kadınlar duygusal, irrasyonel, taraflı, sübjektif ve iş yaşamından ziyade aile kurumuna odaklı kişiler biçiminde tanımlanmaktadır (Ferguson, 1984; Kanter, 1977).

Tarihsel süreç içerisinde bürokrasi ve kadın ilişkisi rasyonellik ve modernlik bağlamında farklı seyirler takip etse de bürokrasiyi feminist açıdan değerlendiren düşünürler tarafından bu ilişkinin genel olarak kadınlık ve erkeklik rol dağılımı üzerinden formüle edildiği belirtilmektedir. Buna göre, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden tanımlanan erkeklik ve kadınlık rollerine bağlı olarak ilk dönemlerde kadınlar toplu bir biçimde bu örgütsel yapıdan ayrık tutulup yapı içine alınmazken, daha sonraki dönemlerde bürokrasi içerisine girebilmişlerdir. Ancak yeni dönemde de kadınlar organizasyon içinde ataerkil rol dağılımı doğrultusunda kadınlık karakterlerini yaratacak daha güçsüz pozisyona sahip olan 'büro veya sekretarya gettosu' biçiminde 'marjinalleştirilmiş'tir (Walby, 2000; Kanter, 1977). Genel olarak bu yapı *iktidar* kavramı ile açıklanmaktadır. Bürokrasi üzerine feminist analiz yapan önemli düşünürlerden olan Ferguson'a göre bürokrasi "tüm bireylerin içinde hapsedildiği bir makinedir; bu makine ve içinde hapsolunanların birlikte iktidarı ifa" ettiğini belirtir (Ferguson, 1984: 93). İktidardan pay dağılımını engelleme gayesi bir anlamda bürokratik yapının 'cinsiyetlendirilmiş bir yapıda' oluşumunu sağlamıştır.

Feminist bir bakış açısında bürokrasi olgusun değerlendiren bir diğer önemli düşünür ise Slvia Walby'dir. Feminist devlet teorisi üzerine çalışan Walby, *Ataerkilliğin Teorisi* (2000)

çalışmasında değişen devlet yapısı ile ataerkil yapı ilişkisinin analizini yaparken, 19. yy'ın ikinci yarısından sonra teknik ve bürokratik kontrol ve bunlarla beraber gerçekleşen profesyonelleşme sürecini bürokrasi ve ataerkillik ilişkisini açıklamakta önemli bir noktada durmaktadır. Buna göre Walby erken profesyonelleşme modelinin temelde eril değerlerde olduğunu belirtir. Bu dönem içinde kadınların kriz dönemleri için öngörülemez niteliklere sahip olduğu, öz-kontrolden yoksun oldukları, yürütülecek profesyonel normlara aykırı özellikler taşıdıkları gibi eril ve cinsiyetçi değerlendirmelerle kadınları tanımladıklarını söyler. Bu nedenlerle profesyonelliğin eril kodlamalarla adlandırılmasını muhafaza edebilmek için kadınların erken dönem profesyonellik okullardan uzak tutulduğunu ve bu okullara alınmadığını belirtmektedir. Bu yeni model içindeki bürokratik yapının oluşumunu Walby 'profesyonel ataerkillik' olarak nitelendirmiştir (Walby, 2000). Devlet modellerinin ve bürokratik yapının 19. ve 20. yy'larda form değiştirmiş olmasına rağmen, yeni devlet modeli ve yeni örgütsel yapısının kurulmasında eril otorite ve ataerkil sistemin farklı formlarda varlık bulduğunu belirtir.

Tüm bu feminist düşünürler farklı feminist teoriler içerisinden bakarak siyaset bilimi, kamu yönetimi ve işletme disiplinleri içerisinde toplumsal cinsiyet, ataerkillik ve iktidar kavramları bağlamında bürokrasi olgusuna feminist eleştiriler getirmiştir. Liberal, sosyalist, kültürelci veya radikal feminist bakış açıları ile bürokrasi olgusunu değerlendirirken tüm bu düşünürlerin ortak noktası, doğuştan gelmeyip tarihsel süreç içerisinde toplumsal yaşam içinde varlık bulan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bürokrasi kurumunun yapısında da şekillenmiş olduğudur. Erkekliği yöneticilik, yöneticiliği erkeklik olarak algılayan bir bakış açısına sahip olan *ana akım* (mainstream) sosyal bilimler bakış açısını eleştiren feminist literatür, *eril akım* (malestream) noktasından bilgi ürettiği ve bu bakış açısı ile bürokrasi gibi kurumsal yapılar içindeki toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde oluşan iktidar ilişkilerini göz ardı edeceği nedeniyle temel sosyal bilimler literatürünü eleştirmektedir. Feminist analiz ile bürokrasiye ve işletmeye yeniden bakışı bu anlamda yeni dönem sosyal bilimler içinde "sessizliğin kırılması" olarak da görmektedir (Collinson ve Hearn, 1996: 1-25).

Bürokrasi olgusu 20. yüzyıl ile birlikte kurumsalcılar, davranışsalcılar, eleştirel okul vs. gibi farklı paradigmalar çerçevesinden siyaset bilimi ve kamu yönetimi içerisinde en temel tartışma konularından birisi olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında başlayan bu tartışmalara feminist araştırmalar da dahil olmuştur ancak diğer teori ve paradigmalarla karşılaştırıldığında feminist araştırmaların bürokrasi olgusunu ele alışı ve değerlendirmesinin zayıf olduğu görülmektedir. Diğer bir deyiş ile bürokrasi olgusunun feminist teorik incelemesi literatürde eksiklik taşımaktadır. Bu konuda yapılan ilk incelemeler kategorik bir mahiyettedir ancak daha sonraki dönemlerde yeni kurumsalcı yaklaşımlarla beraber daha içeriden ve sistematik değerlendirmeler getirmeye başlanmıştır.

Bu çalışmada feminist araştırmaların bürokrasi olgusunu nasıl ele aldığı açıklanmaya çalışılmaktadır bu doğrultuda öncelikli olarak feminist teoriler arasındaki farklılık ele alınarak yola çıkılacaktır. Feminist teoriler genel olarak toplumsal olgu ve olayları 'iktidar ilişkisi' ve 'eşitlik' kavramları ekseninden değerlendirmektedir. Ancak feminist teoriler diğer teorilerden farklı olarak tek bir paradigma içinde oluşan bir düşünce ve teori sistemi sunmaz. Öyle ki, feminizm, teorik olarak incelendiğinde onun tek başına bir paradigma değil farklı paradigmalar içerisinde yer alan teorik gruplar bütünü olduğu görülür. Bu nedenle birbirinden farklı feminist teorik kavramlarla karşı karşıya kalınır. Liberal feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, post-modern feminizm, kültürelci feminizm vs. gibi farklı paradigmalar içinde yer alan teorilerden ve bakış açılarından oluşmaktadır. Bu anlamda liberalizm, Marksizm, kültürelci yaklaşım, postmodern paradigma gibi farklı teori ve paradigmaların her birisi kendi feminist duruşunu ve teorisini şekillendirmiştir. Bu nedenle belirli bir olgunun feminist araştırma ile değerlendirilmesi her bir feminist teori içerisinde farklılık arz etmektedir. Bu farklı yaklaşımlar siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında ayrık ve kategorik bir formda iken son dönemlerde

bütüncül bir yapıya sokulmaya başlanılmıştır. Bu bağlamda çalışma içerisinde farklı paradigmalardan doğan bu farklı feminist teoriler bütüncül bir biçimde ele alınarak bürokrasi olgusu okuması yapılacak ve bürokrasi olgusuna farklı feminist teoriler içinde karşılaştırmalı bir teorik değerlendirme sunulacaktır.

Feminist Teorilerin Farklı Eşitlik Politikaları ve Bürokrasi

Sosyal bilimlerin farklı dallarında kullanılan feminist araştırma ve feminist teoriler genel olarak 'toplumsal cinsiyet' ve 'kadın' odaklı *eleştirel* bir duruşa sahiptir. Feminist araştırmalar tek tip bir teori içermemektedir. Farklı paradigmalar kendi içinde ayrı ayrı feminist bakış açısı ile ilişki kurarak alt teorik alanlar oluşturmuştur. Bu nedenle liberal feminizm, Marksist feminizm, sosyalist feminizm, radikal feminizm vs. gibi bir çok farklı teoriler, feminist teoriler adı altında ortaklık taşımlarına rağmen ayrı ayrı bu teorilere bakıldığında farklı paradigmalar içinde yer aldığı görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde bu feminist teoriler 'cinsiyet ayrımcılığı', 'toplumsal cinsiyet eşitsizliği', 'güç ilişkisi' ve 'özgürlük' vs. odaklı çalışmaları ile zenginleştirilmiş bir araştırma yöntemidir. Yalnız bu odaklar farklı teorik gruplar içinde değişiklik göstermektedir, bu nedenle ele alınan olguya bakış açısı ve değerlendirmeleri de birbirinden farklı olmaktadır. Bürokrasi olgusuna da bu bağlamda feminist araştırmalar tek tip bir formda yaklaşmamakta her bir alt teorik grup içinde bürokrasi olgusunun değerlendirmesi farklılık arz etmektedir. Farklı feminist teorilerin bürokrasiye yönelik farklı değerlendirmelerinin arkasında da bu teorilerin kendi farklı karakteristik yapıları yatmaktadır. Bu nedenle çalışma içinde bu teorik gruplar arasındaki farklılıklar açıklanarak bürokrasiye karşı farklı bakış açıları açıklanmaya çalışılmaktadır.

Sosyal bilimler literatürüne feminist araştırmaların en büyük katkısının, 'toplumsal cinsiyet' ve 'ataerkil sistem' kavramları çerçevesinde gerçekleştirdikleri 'iktidar' olgusu analizi olduğu söylenilebilir. Ataerkillik kavramı klasik sosyal bilimler içinde kadınlar ve kadınlar ile beraber genç erkekler üzerinde erkek aile reislerin kural koyup bu grupları yönettiği bir yapı ve sosyal sistem olarak anlaşılmaktadır. Weber'e (1978) kadar giden bu tanım sosyal bilimler içinde farklı düşünsel zeminlerde zenginleştirilerek kullanılmıştır. Ataerkillik teorisi üzerine çalışan Walby bu kavramı "erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurduğu, üzerlerinde baskı oluşturduğu ve erk odaklarından dışladığı sosyal yapılar ve davranışlar sistemi" biçiminde tanımlamaktadır (Walby, 1990: 20). Hartmann (1976) ise bu sistemi yalnızca erkeklerin kadınlar üzerinde değil, aynı iktidar saikleri ile erkeklerin erkekler üzerinde ve kadınların yine kadınlar üzerinde kurduğu bir iktidar sistemi olarak değerlendirmiştir. Özellikle ataerkillik, sosyal bilimler içinde, toplumsal yapı, kurum ve organizasyonlarının açıklanmasında feminist literatür için temel kavramı oluşturmuştur. Bu anlamda bürokrasi olgusu da feminist araştırmalar ekseninde yine ataerkillik bağlamında ele alınarak değerlendirilen bir konu olmuştur.

Farklı feminist araştırma yöntemleri ontolojik farklılıkları ölçüsünde iktidar, ataerkillik ve bürokrasi ilişkisini farklı biçimlerde ele almaktadır. Feminist araştırma yöntemleri içindeki ontolojik farklılık insan doğasını ve bu mahiyette toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu anlamlandırma biçimleri, bürokrasi ve iktidar konularındaki farklı değerlendirmelerini getirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ontolojik olarak, insan doğasının var olup olmadığı, olduğu takdirde eşit olup olmadığı esasında şekillenmektedir. Feminist araştırmalar da felsefi çıkış noktası olarak aynı kategorilerde farklılık taşımaktadır. Bu bağlamda çalışma içinde bürokrasi değerlendirmeleri feminist araştırmaların ontolojik kökenleri üzerinden yapılacaktır. Buna göre feminist araştırmalar içerisindeki feminist teoriler toplumsal cinsiyet konusunda insanların doğası gereği eşittir görüşü ve toplumsal cinsiyet konusunda ortak insan doğasının olmadığı görüşleri esasında iki grup içerisinde değerlendirilmektedir. Buna göre ilk grupta liberal feminizmin bürokrasiyi nasıl ele aldığı açıklanırken, diğer grupta sosyalist feminizm, radikal feminizm ve kültürel feminizmin bürokrasiyi ele alış biçimleri değerlendirilecektir.

İlk grup içerisinde yer alan ve insanı doğası gereği eşit olarak algılayan liberal feminizmde eşitsizlik sorunu kamusal alan- özel alan ayrımı yaparak ele almaktadır. Düşünsel olarak bu ayrım klasik liberalizmden kaynaklanmaktadır. Ontolojik olarak klasik liberalizmde eşitsizlik sorunu özel alan değil kamusal alan bazlı bir sorundur. Düşünsel kökler olarak klasik liberalizme dayanan liberal feminizmde de eşitsizlik sorunu yine bir kamusal alan sorunu olarak yer almaktadır. Bu anlamda liberal feminizm 'toplumsal cinsiyet eşitsizliği'ni kamusal alan içinde yer alan bir eşitsizlik sorunu olarak algılamaktadır. Çalışma ve inceleme konuları olarak da özel alan içinde yaşanan eşitsizliklere değil, kamusal alan içinde mevcut olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini seçmiştir. Diğer bir ifade ile liberal feminizme göre özel alan içinde yaşanan bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği durumu eşitsizlik sorunu olarak algılanmazken, kamusal alan içinde yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizlikler eşitsizlik sorunu olarak algılanır ve bu sorunun çözümü için politika üretilmeye çalışılır. Bu bağlamda siyaset, bürokrasi, istihdam gibi kamusal alanda yer alan konular doğrudan liberal feminizmin çalışma alanına girmektedir.

Bir ülkenin toplumsal cinsiyet eşitliği politikasının yürütülmesinde karar alma mekanizmaları ve bu bağlamda bürokrasi politika belirleyici ve uygulayıcı temel aktör arasında yer almaktadır. Eşitsizlik sorunun giderilmesinde de temel sorumlu aktörler olarak görülmektedir. Diğer feminist teorilerle karşılaştırıldığında özellikle liberal feminizmin bürokrasiyi en yoğun bir biçimde araştırma odağına koyan bir teorik grup olduğu görülmektedir. Bürokrasinin kamusal alan aktörü olması liberal feminizminde temel aktörü olmasına neden olmaktadır ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun çözüm alanıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununa karşı yürütülecek eşitlik politikaları da yine farklı feminist teoriler arasında farklılık taşımaktadır. Her bir feminist teorinin yürüttüğü eşitlik politikası da kendi içinde bulunduğu üst paradigma ve düşünsel yaklaşım tarafından belirlenir. Liberal feminizmin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin üstesinden gelmek için uygulayacağı eşitlik politikaları da bu bağlamda liberal düşüncenin eşitsizlik sorununa yönelik yürüttüğü eşitlik politikaları ile benzerlik taşımaktadır. Genel olarak mevcut olan şekli eşitlik politikası, fırsat eşitliği politikası ve sonuçlarda eşitlik sağlamayı hedefleyen maddi eşitlik politikalarından ilk ikisi liberal düşünce için uyumlu olan eşitlik politikası uygulamalarıdır. Kamusal alan -özel alan ayrımı üzerinden şekillenen liberal feminizme göre ideal eşitlik politikası da bu bağlamda şekli eşitlik politikası ve-veya fırsat eşitliği politikasıdır.

Farklı eşitlik politikaları arasında eşitsizliğinin hem kökensel kaynağı farklılık taşımaktadır hem de bu sorunu çözme konusunda sorumlu olan aktörler birbirinden farklıdır. Şekli eşitlik politikası uygulamalarında bu sorunun çözülmesinde temel aktör devlettir ancak burada devletten istenen pasif rol üstlenmesidir, bu bağlamda bürokrasi içinde de devletin aktif değil pasif yükümlülüğü mevcuttur. Bu ekol içinde eşit muamele uygulaması esastır. Bu düşünceye göre ayrımcılık benzer vakalara farklı muamele edildiği zaman başlamaktadır. Benzer vakalara farklı muamele edilmesinin ayrımcılık olarak anlaşıldığı bu tanım içinde farklı vakalara eşit muamele de bir ayrımcılık biçimi olarak algılanmaktadır (Gedin, 2009: 16).

Liberal feminizmin eşitlik politikası bağlamı ile bürokrasi ile ilişkisi iki ana boyutta gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki bürokrasinin yürüttüğü kamu politikası uygulamaları ikincisi ise bürokrasinin formel yapısıdır. Kamu politikası açısından olan boyutunda bürokrasinin görev ve sorumlulukları üzerinden değerlendirme yapılır. Liberal feminist bir açıdan bürokrasinin yürüttüğü kamu politikasından beklenen; politika oluşturma ve uygulama süreçlerinde şekli eşitlik politikaları ve-veya fırsat eşitliği politikalarını gözeterek ülke genelinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmedir. Liberal feminizmin bürokrasi ile formel yapı bağlamında kurduğu ilişkiye bakıldığında da; bürokrasinin mevcut yapısal formunun oluşumunda cinsiyet eşitliğinin gerçekleşip gerçekleşmemiş olmasıdır. Bu noktada liberal feminizm bürokrasinin her bir aşamasında cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu boyutta bir çok farklı noktada liberal feminizm cinsiyet eşitliği talep edilmektedir; işe alım, yükselme, iş dağılımı, ücret vs. gibi

bürokratik yapıda görevli aktörler arasında cinsiyet eşitsizliğine neden olan veya olabilecek kısıtlamalar ve engellemeleri kaldırmayı amaçlamaktadır.

Cam tavanlar ve karar alma mekanizmalarına kadınların eksik katılımı gibi konular, liberal feminist teorisinin bürokrasi konusu çerçevesinde üzerinde durduğu temel çalışma alanlarını oluşturur. Bürokrasi alanı yapısal olarak kadın erkek eşitsizliğinin en yoğun görüldüğü alanlardan birisidir, aynı zamanda bürokrasi mevcut bu eşitsizliğin yürütülen kamu politikaları ile yeniden üretildiği bir alandır. Bürokratik ve siyasal alanlara kadınların eksik katılımı ve bürokrasi içerisinde cam tavan olarak isimlendirilen üst kademelere geçişlerin kadınlar için zorluğu veyahut kapalılığı hem bürokrasi alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yaratır hem de bu erkek yoğun alan içerisinde oluşturulan kamu politikaları ve bunların uygulanması ile diğer kamusal alanlarda da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini doğurmaktadır.

Liberal feminist teorisyenler kadınların karar alma mekanizmalarındaki eksik katılımı ve cam tavanlar sorunlarının giderilmesi konusunda önerdikleri eşitlik politikası araçları da bu anlamda yine şekli eşitlik politikaları ve/veya fırsat eşitliği politikası araçlarıdır. Liberal feminizmde insanların doğaları gereği eşit olduğu düşüncesine dayalı bir biçimde kadınlar ve erkeklere bu sorunların çözümünde de eşit muamele yapmak esastır ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin doğurduğu eşitsizlik halinin güçlü ve yerleşik bir biçime geçmesi nedeniyle eşitsizliğin giderilmesi konusunda kısmi olumlu eylem politikaları yürütülebilmektedir. Bu geçici olumlu eylem politika araçları kota uygulamaları gibi sonuçlarda eşitlik doğurmayı hedefleyen politikalar olmayıp, yalnızca fırsatlarda eşitlik yaratmayı hedefleyen politika araçları ile sınırlıdır.

Liberal feminizm dışındaki diğer feminist araştırma yöntemlerine bakıldığında ise, bu araştırma yöntemlerinin felsefi kökenlerinin doğa durumu bağlamında ikinci grupta yani ortak olmayan insan doğası üzerinden şekillenen teoriler ve bakış açıları grubunda olduğu görülür. Bu grupta sosyalist feminizm, kültürelci feminizm, post-modern feminizm ve radikal feminizm yer alır. Bu feminist teorilerin bürokrasiyi değerlendirme ve inceleme biçimleri de liberal feminizm de olduğu gibi kendi teorik formları ile ilişkilidir, her ne kadar ortak olamayan insan doğası esasında bir ortaklık taşısalar da ontolojik olarak bu gruptakiler de birbirinden farklılıklara sahiptir.

Ortak olmayan insan doğası grubu içinde yer alan sosyalist feminizm ontolojik temelini bir insan doğasının olmadığı düşüncesi üzerine kurmaktadır. Bu teori toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu liberal feminizmden farklı bir biçimde hem kamusal hem de özel alan sorunu olarak ele alır. Sosyalist feminizm toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kapitalist sistem ve devlet birlikteliğinden doğan bir ataerkillik sorunu olarak görmektedir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınların özel alandaki ücretsiz ve erkeklerin kamusal alandaki ücretli emekleri üzerinden var olduğunu belirterek, cinsiyetler arası güç ilişkisini devletin kapitalist sistemi devam ettirebilmesi mahiyetinde yeniden üretmesine hizmet ettiği için eleştirilmektedir. Bu noktada kapitalist devlet biçimlerinde bürokrasi kapitalizmin kadınların emek sömürüsü aracılığı ile kendini yeniden üretmesinde ve hegemonyanın devamının sağlanmasında garantör işlevi gören ana aktörlerden birisi olarak değerlendirilmektedir.

Eşitliği maddi temel çerçevesinde sosyal adalet perspektifi ile değerlendiren sosyalist feminizmde toplumsal cinsiyet eşitsizliği hem özel ve hem de kamusal alan çıkışlıdır. Sosyalist feminist teori toplumsal cinsiyet eşitsizliğini *dual system teory* yani 'ikili sistem teorisi' ile açıklar (Bryson, 1992: 243-244; Hartmann, 1979: 9). Buna göre kapitalizm ve devlet ortaklığı hem özel alan hem de kamusal alan içinde birlikte yürüyerek ataerkil yapının yeniden üretilmesini sağlamaktadır.

Sosyalist feminizmin eşitlik politikası uygulamasına bakıldığında ise özel alan ve kamusal alan çıkışlı olarak görülen toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun üstesinden gelebilmek için sosyalist feministlerce ön görülen kamu eşitlik politikasının, liberal feminist teorideki şekli eşitlik politikalarından farklılık taşıdığı görülür. Sosyalist feministlerin eşitlik politikası 'maddi eşitlik politikalarını' içermektedir. Bu eşitlik politikaları şekli eşitlik politika uygulamalarından farklı

bir biçimde doğrudan sonuçlarda eşitlik sağlayıcı mahiyette eşitlik politikası araçları yürütülmesini önerir. Gül ve Karan (2011: 5-7)'e göre maddi eşitlik politikası uygulamaları, şekli eşitlik anlayışı gibi herkese eşit davranmak gibi bir felsefeye sahip değildir; yalnızca eşitsizliğe neden olan veya olabilecek kısıtlama ve engellemeleri ortadan kaldırmak ile yetinmez mevcut eşitsizliği de ortadan kaldırmayı amaçlar. Diğer bir ifade ile yarışa başlarken mevcut olan eşitsizliklerin giderilmesi ile sınırlı kalmayıp yarışın sonuçlarında da bir eşitliğin sağlanmış olması temel hedef olarak görmektedir. Bu nedenle olumlu ayrımcılık ya da pozitif ayrımcılık uygulamaları ile 'aktif bir kamusal gücün' varlığına gereksinim duymaktadır (Akbaş ve Şen, 2013: 169). Liberal feminist teoriden farklı bir biçimde devlete pasif sorumluluk değil aktif bir sorumluluk yükler. Bu anlamda olumlu eylem araçlarının yürütülmesinde devlet organları öncelikle sorumluluk taşımaktadır.

Sosyalist feminizmin bürokrasiye yönelik diğer feminist teorilerden farklı teorik açıklamaları bu noktadan çıkmaktadır. Bu bağlamda bürokrasi sosyalist feminist teori açısından kurumsal yapılanması ve politika belirleyici-uygulayıcı rolü olmak üzere iki noktada değerlendirilebilir. Kurumsal yapılanması açısından sosyalist feminizm, kadın karar alıcıların bürokrasi içindeki eksik katılımını yalnızca kamusal alan sorunu olarak görmeyip özel alan çıkışlı bir sorun olarak da değerlendirmektedir. Kültürel, maddi ve politik bir sorun olarak değerlendirilen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin genel olarak 'yapısal' bir sorun olarak görülmesi nedeniyle sosyalist feministler, liberal feminizmin önerdiği şekli eşitlik politikası olan "kadınlar ve erkeklere yönelik eşit muamele"nin tam bir toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamayacağını, aksine şekli eşitlik politikası araçlarının kültürel ve maddi kaynaklı eşitsizlik halini devam ettireceğini düşünmektedirler. Bu durum Bakırcı'ya göre sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı kişilerin dışlanmasına veya engellenmesine neden olmaktadır (Bakırcı, 2012: 44). Ataerkil kültür ekseninde geleneksel toplumsal cinsiyet kültürünün getirdiği kadınlık ve erkeklik rollerine bağımlı şekillenen emek ücretlendirmesi ve bu bağlamda oluşan meslek gruplandırmaları toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmektedir. Bu nedenle somut düzeyde bir toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yalnızca yasakların kalkması ile değil doğrudan sonuçlarda eşitlik sağlayıcı eşitlik politikası araçları ile gerçekleşebilmektedir. Bürokrasi içerisinde karar alıcılar içinde üst mevkilere yükseldikçe kadın oranların azalması formel düzeyde konulan yasaklama veya kısıtlamalarla değil, tarihsel süreç içindeki yasaklamalar ve kısıtlamaların bir mirası olarak, ücretli ve ücretsiz emek faktörleri ve ataerkil rol bağımlı mesleki yönlendirmeler ve kabullerle açıklanmaktadır. Bu anlamda kadınların mevcut toplumsal yaşamda, kapitalist sistemin, kadınların özel alanda işgücünün oluşumunda harcadığı ücretsiz emeği beslemesi ve bunun ataerkil roller ile bağımlı bir biçimde kadınların yarışa geri planda katılıyor olması; ayrıca bürokratik yapının ataerkil yapı ile kadınların kurum içine girmesi ve yükselmesinde kapalı bir yapı oluşturması gibi sorunlar, sosyalist feministlere göre kadınların farklılık temelinde geçici özel önlemlerle teşvik ve desteklenmesini gerektirmektedir. Bürokratik yapı içinde işe alım, atama ve yükselmede teşvik politikaları ve kota sistemi yürütülmesi önerilen eşitlik politikalarıdır. Aynı zamanda bu politikanın sürekli ve yerleşik kılınabilmesi mahiyetiyle kadınlara yönelik maddi eşitlik politikalar yürütecek bakanlıklar, ombudsmanlar gibi özel bürokratik yapıların kurulmasını gerektirmektedir (Walby, 1990; Ferguson 1984).

Sosyalist feminizm, bürokrasinin kurumsal yapısının yanı sıra politika belirleyici-uygulayıcı aktör olması nedeniyle yürüteceği toplumsal cinsiyet eşitlik politikaları hususunda da politika önerileri getirmektedir. Buna göre, sosyalist feminizm toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun üstesinden gelebilmek için politika belirleyici ve uygulayıcı aktörlerin, maddi ve kültürel farklılıklarını göz önüne alarak maddi eşitlik politikası araçları uygulaması gerekliliğini belirtir. İnsanların doğa durumu üzerinden teorik çerçevesini kurgulamayan sosyalist teori, toplumsal ve siyasal kurumlar içinde maddi temelli toplumsal eşitsizliklerin sonuçlarda eşitlik doğurucu eşitlik politikası araçları ile yürütüleceğini ön görmektedir (Gedin, 2009: 16-20). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve farklılığı tüm kültürel kimlikleri yatay eksende kesen bir farklılık ve eşitsizlik biçimi

olarak tanımlanmaktadır. Sınıfsal farklılıklar, etnik farklılıklar ve dinsel farklılıklardan doğan tüm eşitsizlikleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği yatay eksende keserek mevcut bu eşitsizliklerin düzeyini artıran ve yeniden üreten bir eşitsizlik olarak değerlendirilmektedir. Özellikle sosyalist feminist teori içerisinde sınıfsal farklılıklar ile güdümlü ilerleyen politika belirleme süreci yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun tanımlamasında şekillenmektedir. Bu nedenle politika belirleyici ve uygulayıcı bürokratik yapının toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu 'sosyal politikalar' bağlamında ele alması, maddi kaynak transferleri, teşvik, kota vs gibi eşitlik politikaları araçları ile politika oluşturması ve yürütmesi gerekmektedir.

Siyaset bilimi ve kamu yönetimi içinde feminist tartışmaların bir diğer önemli grubu ise kültürelci ve postmodern feminizmdir. Kültürelci ve post-modern feminizm günlük dilde ortak ve geçişken olarak kullanılagelse de teorik zemin olarak bakıldığında farklı ontolojik temellere sahip olduğu görülür ve bu nedenle birbirinden oldukça farklı değerlendirmelere ve politika önerilerine sahiptir. Ontolojik olarak hem kültürel feminizm hem de post-modern feminizm ortak bir insan doğasının olmadığı düşüncesi üzerinden şekillenmektedir. Ancak kültürel feminizm kadınlar ve erkeklerin doğa durumunda farklılık olduğu ve bu nedenle kadınlar ve erkeklerin kültürel farklılığa sahip olduğunu belirterek 'farklılık politikaları' üzerinden politika önerileri getirebilirken; post-modern feminizm tüm bireylerin doğa durumlarının bir birinden farklı olduğunu ileri sürer. Bu nedenle kadınlar arasında da kültürel bir ortaklık olmadığını belirtir ve bu mahiyette her ne kadar farklılık eksenine otursa da genel geçer bir politika önerisi getirememektedir.

Farklılıklar eksenine oturan ve kadınlar arasında ortak bir kültürel birlik olduğunu düşünen kültürelci feminizm, kadınların doğa durumunun barışçıl ve anti- hiyerarşik bir ontolojiye dayandığını belirtir (Gedin, 2009: 13-14; Donovan, 2010: 97-101). Kadınlara yönelik kültürel farklılığı içermeyen, hiyerarşik ve kadınlara yönelik kapalı bir yapıya sahip olan bürokratik yapılanmalar bu anlamda kültürelci feminist teorinin eleştiri getirdiği hususlardır. Kültürel farklılıklar arasında hiyerarşik bir yapılandırma kurmayan kültürelci bakış açısına göre, bu kültürel farklılıklar arasında ataerkil rol bağımlı oluşan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılabilmesi için sonuçlarda ve fırsatlarda eşitlik politikası sağlayan politika araçları uygulanmalıdır (Gedin, 2009). Bu bağlamda kültürelci feminizm, bürokrasinin hem kurumsal yapısı hem de politika belirleyici ve uygulayıcı aktör grubu olarak yürüttüğü eşitlik politikaları hususunda politika önerileri getirir. Bürokrasinin kurumsal yapısı konusunda kültürelci feminizm bürokrasinin daha eşdüzey bir kurumsal yapıya sahip olmasını önermektedir. Hiyerarşik ve kapalı yapı modeli kültürelci feminizme göre barışçıl, uzlaşıcı ve anti-hiyerarşik kadınlık kültü ile uyumlu bir model içermemektedir. Bu noktada hiyerarşi ve grup birlikteliği tartışmaları içerisinde kültürelci feministler grup birlikteliği tarafından fikir üretmektedir. Bürokrasinin hiyerarşik dinamikleri bu anlamda 'erkekliğin üretilmesi' olarak değerlendirilmektedir (Morgan, 1996: 50). Etnik, dinsel ve ekonomik zeminde oluşan farklı kültürel grupları yatay eksende kesen kadınlık kültürü diğer kültürel farklılıklar da göz önüne alınarak bürokratik yapılanma oluşturulmalı ve bu model içerisinde politika belirleme ve politika uygulama süreci gerçekleştirilmelidir. Kültürelci feminizm, kültürel farklılıklar nedeni ile bürokrasi içinde ikincil konumda pozisyonlandırılan grupları dezavantajlı statüsünde değerlendirir ve bu gruplara yönelik fırsatlarda ve sonuçlarda eşitlik doğuracak geçici olumlu eylem politikaları oluşturulup yürütülmesini önermektedir.

Makale içinde bürokrasiye bakış açısının nasıl olduğu değerlendirilecek bir diğer feminist teori de radikal feminizmdir. Radikal feminizm diğer feminist teorilerden farklı bir biçimde sosyalist/marksist feminizm ve kültürelci feminizmden etkilenerek varlık bulan bir teoridir. Radikal feminizm toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu sosyalist ve kültürelci feminizm gibi hem özel alan hem de kamusal alan odaklı bir sorun olarak değerlendirmektedir. Ortak bir insan doğası olmadığı ontolojisi ile yola çıkan bu teori sosyalist bakış açısına benzer bir biçimde sınıf

esaslı bir toplumsal analiz yapmaktadır. Ancak bu sınıfsal farklılık ekonomik temelli üretim araçlarına sahiplik doğrultusunda gerçekleşen bir sınıfsal farklılık değil, biyolojik farklılık esasında oluşan bir sınıfsal yapılanmadır. Radikal feminizm toplumsal cinsiyete yönelik yaptığı iktidar analizini 'kadınlarla erkekleri, doğrudan bir iktidar ilişkisiyle birbirine bağlamış toplumsal bloklar' olarak kurmaktadır (Connell, 1998: 61). Bu teoride kadınlar mevcut ataerkil iktidar yapısına karşıt bir biçimde biyolojik farklılık esasında konumlanan "kendinde bir sınıf" olarak değerlendirilmektedir (Donovan, 2010: 160).

Kendinde bir sınıf olan kadınlar sınıfı radikal feminizme göre, biyolojik farklılıkları doğrultusunda toplumsal olarak verilen cinsiyet rolleri bağlamında ikincil konuma itilmişler; hem devletin formel kurumsal yapılanmalarında, hem toplumsal hayat içerisinde ve hem de özel hayat içerisinde ezilen sınıf olarak kalmışlardır. Radikal feminizm, doğal durum çıkışlı olmayıp toplumsal yapılanma ile gerçekleşen bu eşitsizliğin kadınların "özgürlük" çıkışı ile düzeltebileceğini düşünür. Bu anlamda ataerkillik bir sistem yapısı olarak görülmektedir. Sosyalist feminist ve radikal feministler bu sistem yapısını 'hegemonik erkeklik' üzerinden okumaktadır (Connell, 1998).

Radikal feminist teorinin bürokrasi ile ilişkisi açıklanırken bu teorik yaklaşımın temel kavramlarından olan hegemonik erkeklik kavramı önemli bir mihenk taşı niteliği taşımaktadır. Hegemonik erkeklik devletin temel bürokratik yapılanması ve yürüttüğü politikalar ve uygulamaları ile ataerkil değerleri meşruluk zemininde kendini yeniden üretmesi ile sürekli kılmaktadır. Radikal feminizme göre bürokratik yapılar aracılığı ile bir toplum yapısı içinde ataerkil normlar o toplumsal yapının meşru görünen, kabul edilen, onaylanan ve yeniden üretilmesine rıza gösterilen değerleri biçimine dönüşebilmektedir. Bu nedenle bürokratik yapı radikal feminizm için önemli bir noktada durmaktadır. Aynı zamanda ataerkil değerlerin meşruiyetini sağlayan hususlar bu bakış açısında hegemonik erkekliği yeniden ürettiği için eleştirilen noktalardır. Bürokratik yapılanma, karar alıcı ve yönetici pozisyonlarını 'erillik', üzerinde karar alınan ve yönetilen pozisyonları 'kadınlık' toplumsal cinsiyet rolleri ile kodlaması nedeniyle eril iktidarın ve hegemonik erkekliğin merkezi olarak değerlendirilmektedir (Collison ve Hearn, 1996; Conell, 1998).

Kadınların özgürleşmesi radikal feminizmin öncelikle üzerinde durduğu bir diğer temel kavramdır. Kadınların özgürleşmesi hedefi ile radikal feminizm, hem bürokratik kurumsal yapının oluşturulabileceğini hem de oluşturulacak ve yürütülecek eşitlik politikalarının da doğrudan sonuçlarda eşitlik doğurucu politika araçları ile gerçekleşebileceğini düşünür. Bu noktada radikal feminizm de cinsiyet eşitliğinin sonuçlarda sağlanabilmesi için maddi eşitlik politikası araçlarının yürütülmesini savunmaktadır. Kadınların işe alımında ve yükselmesinde 'kota' uygulamaları bürokratik kurumların yapılandırılmasında; oluşturulacak ve yürütülecek politikalarda öncelikli eşitlik politikası aracı olarak görülmektedir. Çünkü kota uygulaması bürokratik yapının oluşmasında doğrudan sonuçlarda eşitliği sağlayabilecek mahiyette olan bir eşitlik politikası aracıdır. Radikal feminizm toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının yanı sıra, bu eşitsiz yapının üstesinden gelinebilmesi için bürokratik yapı formlarının tamamen kadınlar tarafından oluşturulmasını da uygun ve meşru görebilmektedir. Toplumdaki eşitsizliği sınıf esasıyla açıklayan ama bu sınıfı cinsiyet bazlı tanımlayan radikal feminizmde kadınların kendinde sınıf olarak hegemonik erkekliği yıkabilmesi için kadınlar tarafından ve kadınlar için oluşturulabilecek bürokratik yapılanmalar, kadınların özgürleşmesini sağlayacak yönde politika uygulamalarının yürütülmesinde etkin kurum olarak görülebilir.

Sonuç:

Bu çalışma içinde feminist teoriler tek tek ele alınarak bürokrasi olgusunu kendi kavramsal çerçevelerinde nasıl ele aldıkları karşılaştırmalı ve detaylı bir biçimde açıklanmıştır. Karşılaştırmalı teorik çalışma göstermiştir ki feminist araştırmaların bürokrasiyi nasıl ele aldığı

sorusu tek yönlü bir biçimde açıklanamamaktadır çünkü feminist araştırmaların içinde yer alan farklı feminist teorilerin ontolojik farklılıkları bürokrasi olgusunu birbirinden farklı bir biçimde ele almalarını sağlamaktadır. Çalışma içinde bu teoriler detaylı bir biçimde tek tek incelenmiş ve bürokrasi olgusu karşısında hangi noktalarda ayrık hangi noktalarda ortak idealara sahip oldukları resmedilmeye çalışılmıştır. Buna göre feminist araştırmaların toplumsal cinsiyet konusunda insanların ontolojik olarak doğası gereği eşit olup olmadığı noktasından yola çıkılarak teoriler incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet konusunda feminist teoriler insanların doğası gereği eşittir görüşü ve ortak insan doğasının olmadığı görüşleri olmak üzere iki ana hat içinde gruplandırılmıştır. Buna göre ilk grupta liberal feminizm yer almaktadır ve liberal feminizmin bürokrasiyi nasıl ele aldığı çalışma içinde teorik bir biçimde açıklanmıştır. Sosyalist feminizm, radikal feminizm ve kültürel feminizm ise ikinci grupta yer alan teorilerdir ve bu feminist teorilerin de yine bürokrasiyi ele alış biçimleri detaylı bir biçimde açıklanmıştır. Teorilerin bürokrasi olgusuna bakış açıkları tek tek açıklanırken karşılaştırmalı bir teorik analiz yapılmıştır bu da benzerlikler ve farklılıkları ortaya sunarak bütüncül bir değerlendirme yapabilmeyi amaçlamıştır.

İlk grup içerisinde yer alan ve insanın doğası gereği eşit olduğunu düşünen liberal feminizm eşitsizlik sorunu kamusal alan- özel alan ayrımı yaparak ele almakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bir kamusal alan sorunu olarak görmektedir bu nedenle bürokrasi olgusu liberal feminizmin temel çalışma alanlarından birisini oluşturmaktadır. Eşitliğin sağlanması hususunda devletten beklenen sorunluluk konusunda ise liberal feminizm ve diğer feminist teoriler arasında bir farklılık olduğu görülmektedir; liberal feminizm devlete pasif sorumluluk yüklerken, sosyalist, kültürelci ve radikal feminist teoriler devlete aktif bir sorumluluk yüklemektedir. İnsanların doğası gereği eşit olduğu düşüncesine dayanan liberal feminizm devletin bu konuda müdahale etmediği takdirde eşitliğin kendiliğinden sağlanacağını düşünürken diğer feminist teoriler için durum daha farklıdır. Burada eşitsizlik yapısal bir nitelikte görülür ve eşitliğin sağlanması için devletten aktif rol alması beklenir. Bu ontolojik ayrım feminist teorilerin ortaya sunduğu eşitlik politikası biçimlerini de tanımlamıştır. Buna göre liberal feminizme göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için devletin şekli eşitlik politikaları yürütmesi gerekmektedir. Bürokrasiden de beklenen bu yönde bir eşitlik politikası uygulamasıdır. Bu politika biçiminde kadınları engelleyici, sınırlayıcı ve yasaklayıcı yasal eşitsizlikler ortadan kaldırılarak adalet sağlanabilmektedir. Ancak klasik liberalizme ek olarak son dönemlerde sosyal liberalizm fırsat eşitliği politikalarının da yürütülebileceği düşüncesini getirmiştir. Diğer sosyalist, kültürelci ve radikal feminist teoriler için ise şekli ve fırsat eşitliği politikaları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlanmasında yeterli politika biçimleri değildir; bu nedenle maddi eşitlik politikasının mutlaka uygulanması gerekmektedir. Bürokrasinin hem oluşumda hem de politika yürütümünde maddi eşitlik politikaları yürütülmelidir. Kota, fermuar sistemi vs. gibi eşitlik politikası araçları bürokrasi içinde ve/veya bürokrasi tarafından uygulanan eşitlik politikası araçlarıdır.

Bürokrasinin yürüteceği eşitlik politikaları bağlamında feminist teoriler arasında derin bir ayrım varken karşılaştırmalı çalışma göstermiştir ki bürokrasinin formel yapısı konusunda feminist teoriler arasında ortak bir görüş mevcuttur. Liberal, sosyalist, kültürelci, radikal tüm feminist teoriler bürokrasinin formel yapısının toplumsal cinsiyet eşitsizliği taşıdığı konusunda hemfikirdir. İşe alım, yükselme, ücretlendirme, görev dağılımı vs. konusunda formel eşitsizlikler tüm feminist teoriler tarafından incelenen eşitsizlik konularıdır ve ortak çözüm önerileri getirilmeye çalışılır.

Genel olarak değerlendirildiğinde görülmüştür ki feminist teoriler birbirinden, bürokrasinin hangi eşitlik politikalarını nasıl yürüteceği hususunda ayrık, formel kurumsal yapısı bağlamında ise birbiriyle ortak teorik açıklamalara sahiptir. Bu teoriler kategorik olarak farklı ontolojik zeminlerde olsalar da bütüncül bir biçimde bürokrasinin karşılaştırmalı teorik analizi, hem bürokrasi literatürüne hem de feminist araştırmalar literatürüne katkı sağlayabilmektedir.

Feminist teoriler arasında karşılaştırmalı bir teorik araştırma hem teoriler arasında benzerlik ve farklılıkların daha açık bir biçimde ortaya serilmesine katkı sağlalar, hem de bürokrasi olgusunun daha detaylı bir biçimde incelenmesine imkan tanımaktadır. Bürokrasi olgusunun feminist teoriler ile incelenmesi Collinson ve Hearn'ın da belirttiği gibi sosyal bilimler literatüründe 'sessizliğin kırılması'nı da sağlayan bir ortamı hazırlayabilir.

Kaynakça

Akbaş, K., & Şen, İ. G. (2013). Türkiye'de Kadına Yönelik Pozitif Ayrımcılık: Kavram, Uygulama ve Toplumsal Algılar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 165-189.

Bakırcı, K. (2012). *Uluslararası Hukuk, AB ve ABD Hukuku ile Karşılaştırmalı Cinsiyet Ayrımcılığı Yasağı ve Türkiye.* Ankara: Seçkin Yay.

Bryson, V. (1992). *Feminist Political Theory.* London: MacMillan Press.

Collinson, D. L., & Hearn, J. (1996). Beraking the silence: on men, mascunality and managements . D. L. Collinson, & J. Hearn içinde, *Men as Managers, Manager as Men Critical Perspectives on Men Mascunalities and Managements* (s. 1-25). London: Sage Publication.

Connell, R. (1998). *Toplumal Cinsiyet ve İktidar- Toplum, Kişi ve Cinsel Politika.* İstanbul: Artı Yayınları.

Donovan, J. (2010). *Feminist Teori.* İstanbul: İletişim.

Ferguson, K. E. (1984). *The Feminist Case Against Bureaucracy.* Philadelphia: Temple University Press.

Gedin, H. (2009). *Formal or Substantive Equality? Gender Equality in European Community law (Master Thesis).* Lund: University of Lund.

Gül, İ. I., & Karan, U. (2011). *Ayrımcılık Yasağı Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme.* İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Hartmann, H. (1976). Capitalism, Patriarchy and Job Segregation by Sex. *Women and the Workplace: The Implication of Occupational Segregation*, 137-169.

Hartmann, H. (1979). The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism. *Capitalism and Class*, 1-33.

Kanter, R. M. (1977). *Men and Women of the Corporation* . New York: Basic Books.

Kongar, E. (2003). Toplumsal Yapı-Örgütsel Yapı İlişkileri Üzerine Bir Deneme. B. Aykaç, Ş. Durgun, & H. Y. Yayman içinde, *Türkiye'de Kamu Yönetimi* (s. 97-108). Ankara: Yargı Yayınevi .

Morgan, D. (1996). The Gender of Bureaucracy. D. Collison, & J. a. Hearn içinde, *David Morgan, 1996, The Gender of Bureaucracy, SS.43-Men as Managers, Managers as Men Critical Perspectives on Men Mascunalities and Managements* (s. 43-61). London: Sage Publicaton.

Walby, S. (1990). *Theorizig Patriarchy.* Oxford: Basil Blackwell.

Weber, M. (1978). *Economy and Society.* Berkeley: California Press.

Weber, M. (2013). *Bürokrasi ve Otorite.* Ankara: Adres Yayınları.

Woodward, A. E. (1996). Multinational Mascunalities and European Bureaucracies. D. L. Collison, & J. Hearn içinde, *Men as Managers, Managers as Men Critical Perspectives on Men Mascunalities and Managements* (s. 167-186). London: Sage Publication.

Teorik Bir Tartışma Olarak Feminizm ve Bürokrasi

Feminism and Bureaucracy as a Theoretical Discussion

Şenay ERAY
Dr, Öğretim Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölümü
seray@aku.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-5351-4203

Extensive Summary

One of the most fundamental case tackled within in the social science and public administration departments is the case of "bureaucracy". The cases tried to explain in social sciences are evaluated within the specific paradigms as well. The case of "bureaucracy" has been also widely investigated within the several varied paradigms in social science. However it is a missing topic of how the case of bureaucracy is evaluated and discussed by feminist researches. Therefore, 'how the feminist researches deal with the case of bureaucracy' is designated as a research question and it is intended to answer. In this essay, which is a theoretical discussion study, the question how the case of bureaucracy has been approached by varied feminist theories is investigated separately as a historical and theoretical manner and also it is carried out a general evaluation as comparing these theories.

In this study, it is tried to explain how feminist research handles the bureaucracy phenomenon. In order to explain this, the differences between various feminist theories shall be discussed. Unlike other theories, feminist theories do not offer a system of thought and a theory in a single paradigm. Liberal feminism, Marxist feminism, radical feminism, post-modern feminism, culturalist feminism, etc. consist of theories and perspectives in different paradigms. In this sense, different theories and paradigms such as liberalism, Marxism, culturalist approach, postmodern paradigm have shaped their own feminist stance and theory. In this study, different feminist theories arising from different paradigms will be discussed in a holistic manner and a bureaucratic phenomenon will be read and a comparative theoretical evaluation will be presented to bureaucracy in different feminist theories.

Ontologically, gender equality policies are shaped on the basis of whether or not it exists in human nature and if exists in what extend it is equal. Feminist research also differs in the same categories as the philosophical starting point. In this context, evaluations of bureaucracy will be carried out through ontological origins of feminist research. According to this, feminist theories within feminist researches are considered in two different groups. First group consider and accept people on the basis of equality, while the second group believe that there is no common human nature in gender. While first group will tackle how the liberal feminism handles bureaucracy. Social feminism, radical feminism and cultural feminism as the second group will be evaluated in terms of how they handle bureaucracy.

Liberal feminism treats the problem of inequality by making a distinction between public space and private space. Ontologically, the problem of inequality in classical liberalism is not a public sphere but a public space-based problem, and therefore liberal feminism consider gender inequality as a problem of inequality within the public sphere. According to liberal feminism, a

gender inequality situation within the private sphere is not perceived as a problem of inequality, while gender inequality in the public sphere is perceived as a problem of inequality and it is tried to produce a policy to solve this problem. According to liberal feminism, which is shaped by the distinction between public sphere and private sphere, the ideal form of equality policy is a policy of equality and a policy of equal opportunities. In the form of equality policy, the main actor in solving this problem is the state, but it is required the passive role from the state. In this context, the state does not have an active but passive obligation. Equal treatment within this school is essential. The relationship between liberal feminism and bureaucracy is realized in two main dimensions. The first one is the public policy practices carried out by bureaucracy and the second one is the formal structure of the bureaucracy. In terms of public policy, from liberal feminist aspect what is expected from public policy carried out by bureaucracy is to ensure gender equality throughout the country by considering the policies of equality and / or equal opportunity in policy making and implementation processes. At this point, liberal feminism aims at ensuring gender equality at every stage of the bureaucracy; recruitment, promotion, work distribution, wages and etc. It aims to remove the restrictions and barriers that may or may not cause gender inequality among the actors involved in the bureaucratic structure. Issues such as glass ceilings and lack of participation of women in decision-making mechanisms constitute the main areas of study in which liberal feminist theory focuses on bureaucracy. In this sense, the equality policy tools of liberal feminist theorists, women's underdesire participation in decision-making mechanisms and the policies of equality policy that are proposed in order to overcome the problems of glass ceilings are the means of equality policies and / or equal opportunities policies.

In the second group such as socialist feminism, culturalist feminism and radical feminism take place in the group of theories and perspectives which are shaped by non-common human nature. While these theories share common ground on the basis of human nature, but ontologically, these groups demonstrate various differences. Socialist feminism builds on an ontological basis of the idea that there is no human nature. This theory treats gender inequality as both public and private space issue. It considers gender inequality as a problem of patriarchy arising from the unity of capitalist system and state. Socialist feminist theory explains gender inequality as dual system theory namely with binary system theory. Therefore, it requires the existence of an “active public power” and attributes positive discrimination practices and imposes an active responsibility, rather than passive responsibility of the state. Bureaucracy can be evaluated in terms of its institutional structure and its policy determining role. Socialist feminists believe that equal treatment of women and men which is the equality policy proposed by liberal feminism, will not provide full gender equality, but rather that the means of equality policy in Liberal Feminism will still maintain cultural and material inequality. According to socialist feminists, it is necessary to encourage and support women by temporary special measures on the basis of their difference. In bureaucratic structure, incentive policies for recruitment, appointment and promotion and quota system are proposed equality policies. At the same time, it is necessary to establish special bureaucratic structures such as ministries and ombudsmen who will carry out material equality policies for women in order to make this policy permanent and resident. Socialist feminist theory states that in order to overcome the problem of gender inequality, it is necessary to apply the tools of material equality policy by taking into account the material and cultural differences of the policy-determining and implementing actors. This theory suggests that material-based social inequalities within social and political institutions will be carried out by means of equality-based equality policy instruments. According to socialist feminism, the policy-making and implementing bureaucratic structure should address the issue of gender inequality in the context of transfer social policies’, and implement policies with equality policies such as financial resources transfers, incentives, quota so on and so forth.

Cultural feminism, which considers a common cultural unity between women, states that the state of women is based on a peaceful and anti-hierarchical ontology. Bureaucratic structures that do

not include cultural differences for women and which have a hierarchical and closed structure for women are the issues that the culturalist feminist theory critise. According to the culturalist perspective that does not establish a hierarchical structure between cultural differences, policy tools that provide equality policy in results and opportunities should be implemented in order to eliminate the gender inequality that is dependent on patriarchal role among these cultural differences. Cultural feminism suggests that the bureaucracy should have a more coherent institutional structure. According to cultural feminism, the hierarchical and closed structure model does not include a model that is compatible with the cult of peaceful, conciliatory and anti-hierarchical women. Culturalist feminism assesses the disadvantaged status of the groups positioned in the secondary position in the bureaucracy due to cultural differences, and suggests that the establishment and implementation of temporary positive action policies that give equality in the opportunities and outcomes for these groups.

Radical feminism, like socialist and culturalist feminism, poses a problem of gender inequality which focuses on both private and public space. In this theory, women are regarded as a "class in itself" which based on the biological difference in contrast to the existing patriarchal power structure. Women, who are a "class in themselves", are pushed to a secondary position according to radical feminism; they remained both in the formal institutional structures of the state, in the social life and in the private life as the oppressed class. Radical feminism explains its position in bureaucracy with hegemonic masculinity. With the aim of women's liberation, radical feminism thinks that both bureaucratic institutional structure can be formed and that equality policies should be realized with direct means of equality in policy instruments. At this point, radical feminism advocates the implementation of material equality policy instruments in order to ensure gender equality in the results. The quota practices for recruitment and recruitment of women in structuring bureaucratic institutions; is seen as a priority equality policy tool in the policies to be executed.

While there is a profound distinction between feminist theories in the context of the equality policies of the bureaucracy, a comparative study has shown that there is a common view among feminist theories about the formal structure of bureaucracy. Liberal, socialist, culturalist and radical feminist theories agree that the formal structure of bureaucracy poses gender inequality. Recruitment, promotion, remuneration, distribution of duties, formal inequalities etc. are all inequality issues which are examined by all feminist theories and common solutions are tried to be introduced.